

Данило Задунайський

ВІД ПРАКТИКИ ДО ТЕОРІЇ: ПРИНЦИПИ УКРАЇНСЬКОГО ВОЄННОГО МИСТЕЦТВА 1917–1918 рр. у працях генерала Всеволода Петріва

DOI: 10.58407/litopis.240519

© Д. Задунайський, 2024. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5871-3658>

***Мета** статті полягає у вияві принципів та основних рис українського воєнного мистецтва, зафіксованих у працях В.М. Петріва. Серед **методів** дослідження активно використовувались: історичний, аналітичний, проблемно-хронологічний, індукції та дедукції. **Новизна** полягає в тому, що було проведено аналіз теоретичного доробку генерала В. Петріва в контексті того, як українські війська застосовували специфічні принципи воєнного мистецтва в часи Української революції. **Висновки.** Нами було помічено важливу роль національної військової спадщини. Генерал приділив значну увагу тому, як використовували українське воєнне мистецтво в різних військових операціях. Особливо виразно його прагнення на практиці застосувати переваги українських збройних сил для перемоги над супротивником. Подібні згадки можна помітити і в описі дій інших українських загонів. Також ми відстежили, що використання різних стратегем сприяло досягненню кращих результатів. Дуже важливо, що застосування одразу декількох прийомів відбувалося в одному бойовому зіткненні й засвідчувало високий рівень вправності й полководського хисту. Тож серед особливих принципів, які використовували українські сили в період Української революції, і які відображено в працях В. Петріва, нам вдалось виокремити такі: «гнучкість», «рішучість», «ініціативність», «завзятість», а також значна схильність до активного застосування стратегем.*

***Ключові слова:** Всеволод Петрів, українське воєнне мистецтво, Армія УНР, Українська революція, козацтво, стратегеми, тактика, стратегія.*

Період революційних подій 1917–1921 рр. в історії України був насиченим протистоянням різних політичних угруповань та сил на території нашої держави. Особливе місце в цьому процесі відводилося збройній боротьбі. Тож один із найскладніших викликів полягав саме у відсічі українськими силами ворожої навали з боку як червоного, так і білого окупаційних російських режимів.

При розгляді специфіки бойових дій пильної уваги потребує аналіз рішень, які приймали професійні військові. Тому особливо доречним видається звернення до написаних ними праць. Одним із відомих українських діячів, який займався дослідженням війни, був Всеволод Миколайович Петрів – генерал армії УНР. Важливо, що він брав безпосередню участь у боротьбі під українськими знаменами й не скорився, а продовжив свою діяльність в еміграції, перейшовши від практичної реалізації своїх знань до теоретичного осмислення війни.

Життєвий шлях Всеволода Петріва хоча й викликав зацікавлення у його сучасників, проте обмежене залучення генерала до політичного життя і більша зосередженість на науковій роботі, імовірно, стали причиною незначної кількості публікацій про нього. Однак уже в передмові до видання його «Споминів...»¹ було вміщено частину відомостей про автора. Виходили й розлогі статті, присвячені генералу². Більше увагу постаті В. Петріва було приділено вже в період Незалежності України. При цьому варто зазначити, що публікації часто мали енциклопедичний характер³. Значним доробком про осмислення життя й чину Всеволода Петріва стала однойменна праця з серії «Українські державники» автор-

¹ Петрів В. Спомини з часів української революції (1917–1921). Львів: Червона Калина, 1927. Ч. 1. С. 3–4 // *Цифрова колекція Національного університету «Києво-Могилянська академія»*. URL: <https://dlib.ukma.edu.ua/document/1788#?c=&m=&s=&cv=&xywh=-514%2C-1%2C1655%2C898>.

² Гриневич Я. Всеволод Петрів. *Голос Комбатанта*. 1960. № 7 (13). С. 3–7.

³ Войцехівська І. Географія джерельної бази до вивчення життєвого шляху військового міністра УНР Всеволода Петріва. *Історико-географічні дослідження в Україні: У 16-ти ч. 2001. Ч. 5. С. 216–225*; Голубко В. Полководці Симона Петлюри. *Польща та Україна в боротьбі за незалежність 1918–1920* / Під ред. Т. Кшонстка. Варшава, 2010. С. 92–109; Тинченко Я. *Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921)*. Київ: Темпора, 2007. Кн. 1. С. 334.

ства Володимира Сергійчука⁴. Окремо виділимо книжки, до яких окрім спогадів і особистих архівних матеріалів генерала, також увійшли присвячені йому огляди⁵. Як бачимо, біографічні відомості були розглянуті досить повно.

Що стосується військової тематики періоду Української революції, то вона зацікавила багатьох вчених. Найперше виокремимо наукові дослідження армії УНР, здійснені В. Голубком, М. Литвином, Я. Тинченком, П. Ткачуком, М. Кротофілом та ін.⁶

Також є слушним знайомство з працями В. Задунайського, в яких проаналізовано застосування військових хитрощів українськими формуваннями 1917–1921 рр.⁷

Певною мірою дотичними до зазначеної проблематики є наші попередні публікації, в яких проаналізовано дослідження М. Капустяньського про воєнне мистецтво українських військ у революційну добу⁸, а також роль українських військових традицій у воєнному мистецтві армії УНР в оцінках В. Петріва⁹.

Отже, дослідження власне теоретичного доробку генерала В. Петріва та аналізу його рішень впродовж революції 1917–1921 рр. нами знайдено не було. Відтак доречним видається ґрунтовніше проаналізувати зазначену проблему.

Серед книжок, написаних Всеволодом Петрівим, найбільш інформативними в контексті розгляду українського воєнного мистецтва періоду Української революції 1917–1921 рр. є його «Спомини...»¹⁰. Проте деякі відомості можна віднайти в інших працях, де автор побіжно згадував про ті події. Одразу варто наголосити, що як і будь-який твір, тим більше мемуарного характеру, спогади В. Петріва є суб'єктивним джерелом. На це почасти вказував і сам дослідник, зазначаючи, що «будемо змальовувати перебіг подій, вистерігаючи оцінок, які для учасника не можуть бути безсторонними»¹¹, а також: «Чи ж можемо ми, учасники тих великих днів, дати правдиву відповідь на усі ці болючі питання? Ні!»¹². До того ж значна частина матеріалів втрачена (вони були вилучені гетьманською вартою, подальша їхня доля невідома)¹³. Зазначмо, що генерал писав свої спогади на основі доступних матеріалів, які часто не давали повної інформації про стан справ у противника, що було характерно для більшості дослідників, які опинилися в еміграції й не мали доступу до архівних матеріалів на територіях, окупованих більшовиками.

Спершу подамо інформацію про основні віхи життя В. Петріва, бо знання про формування його особистості допомагають краще проаналізувати погляди генерала, дізнатись, що могло на них вплинути.

Всеволод Миколайович Петрів народився у Києві 2 січня 1883 р. в шляхетській родині.¹⁴ Батьки Всеволода – Микола Григорович Петрів – дослужився до звання генерала інженерних військ; а мати – Олександра Олександрівна Штрольман – була донькою командира саперного батальйону, у якому служив її майбутній чоловік¹⁵. До того ж рід Всеволода Петріва мав іноземне коріння (по батьківській лінії – від учасника шведської армії Карла XII¹⁶, а по материнській – із норвезьких земель¹⁷), але на кінець XIX ст. Вернери-Петріви значною мірою асимілювалися, зберігаючи родинні традиції, бо всі обирали вій-

⁴ Сергійчук В. Українські державники: Всеволод Петрів: про життя і діяльність генерал-хорунжого Армії УНР. Київ: ПП Сергійчук М.І., 2008. 295 с.

⁵ Петрів В. Військово-історичні праці. Спомини. Київ: Українська Видавнича Спілка, 2002. 640 с.; Його ж. Військово-історичні праці. Листи. Київ: Українська Видавнича Спілка, 2004. 628 с.

⁶ Голубко В. Армія Української Народної Республіки. 1917–1918: утворення та боротьба за державу. Львів: Кальварія, 1997. 275 с.; Іл.; Krotofil M. Siły zbrojne Ukrainiejskiej Republiki Ludowej (listopad 1918 r. – grudzień 1919 r.). Kijów: Stylos, 2011. 223 s.; Литвин М., Науменко К. Збройні Сили України I пол. XX ст. Генерали і адмірالی. Львів, Харків: Сага, 2007. 244 с.; Ткачук П. Сухопутні війська України доби революції 1917–1921 рр. Монографія. Львів, 2009. 312 с.; Тинченко Я. Українські збройні сили: березень 1917 – листопад 1918 р. Київ: Темпора, 2009. 480 с.

⁷ Задунайський В. Військові хитрощі кубанських козаків під час антибільшовицького повстання у Баталпашинському відділі влітку 1918 р. за спогадами А.Г. Шкуро. *Військово-науковий вісник*. Львів: НАСВ, 2019. Вип. 32. С. 121–134.

⁸ Задунайський Д. Огляд українського військового мистецтва періоду Визвольних змагань 1917–1921 рр. у працях генерала М. Капустяньського. *Військово-науковий вісник*. Львів: НАСВ, 2022. Вип. 38. С. 54–64.

⁹ Задунайський Д. Роль українських військових традицій у воєнному мистецтві армії УНР за оцінками генерала Всеволода Петріва. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. 2023. Вип. 24. С. 348–358.

¹⁰ Петрів В. Спомини з часів української революції (1917–1921). Львів: Червона Калина, 1927–1931. Ч. 1–4; Петрів В. Військово-історичні праці. Спомини. С. 237–623.

¹¹ Петрів В. Спомини з часів української революції (1917–1921). Ч. 1. С. 4.

¹² Петрів В. Спомини з часів української революції (1917–1921). Ч. 4. С. 117.

¹³ Петрів В. Військово-історичні праці. Спомини. С. 380.

¹⁴ Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки... С. 334.

¹⁵ Войцехівська І. Географія джерельної бази до вивчення життєвого шляху... С. 217.

¹⁶ Гриневич Я. Всеволод Петрів. С. 3.

¹⁷ Сергійчук В. Українські державники: Всеволод Петрів... С. 7.

ськову кар'єру¹⁸. Зрозуміло, що відповідне ставлення до військової культури не могло не позначитися не лише на виборі життєвого шляху, але й повсякденних звичках.

Шляхетське походження й непогане становище родини в тогочасному суспільстві дали змогу Всеволоду Михайловичу отримати добру освіту. Зокрема він навчався у Київському кадетському корпусі, а також у Павлівському піхотному училищі (закінчив 1902 р.) і Миколаївській академії генерального штабу (закінчив 1910 р.)¹⁹. Зазначені вище військові навчальні заклади були тоді одними з найкращих. Пізніше, ще під час I Світової війни, Всеволод Петрів дослужився до звання полковника²⁰, неодноразово був нагороджений орденами, а також Георгіївською зброєю²¹. Тому в період революційної боротьби майбутній генерал мав непогані можливості реалізувати свій потенціал і принести успіх Батьківщині.

Починаючи від створення полку ім. Костя Гордієнка й у процесі керування ним, Всеволод Петрів був учасником більшості найважливіших військово-політичних подій 1917–1918 рр., а пізніше на різних посадах продовжив свою діяльність в армії УНР. Протягом революції В. Петрів був військовим міністром (1919) і очолював Генеральний Штаб (1921), а від 1920 р. отримав звання генерал-хорунжого²². Як бачимо, його заслуги були високо оцінені діячами УНР, а боротися за незалежність та допомагати українській справі він продовжив і в еміграції.

Відповідно до біографічних відомостей, Всеволод Петрів мав гарну військову освіту, досить успішно проявив себе під час бойових дій і на військових посадах. Поєднуючи сімейні традиції та власні інтереси, він став не лише практикуючим полководцем, але й перейшов перегором до теоретичного осмислення як дій свого підрозділу, так і українського війська загалом.

Перейдемо до аналізу бойових дій, описаних у «Споминах з часів Української революції», які складаються з 4 частин і відображають період 1917–1918 рр. (від розповіді про розпад російської армії та формування українізованого полку ім. К. Гордієнка – до падіння влади гетьмана П. Скоропадського). Основну увагу в них приділено бойовому шляху вже згаданого полку, який очолював В. Петрів, і подіям, що відбувались упродовж його існування. Важливо, що специфіка та особливості ситуації, яка склалася в описаний генералом час, зумовили активну участь полку ім. К. Гордієнка у більшості важливих воєнних операцій. Тож опис багатьох воєнних дій, пов'язаних із полком, часто передбачав ширші екскурси в тогочасну ситуацію.

Під час революційної боротьби досвід Першої світової війни й загалом знання воєнної справи вже не могли застосовуватися уповні, бо зміни вплинули на дуже багато компонентів. Відповідно потрібно було шукати інших, нових (чи «добре забутих старих») підходів і принципів застосування сил і засобів. Тут значно прислужилося звернення до національної військової спадщини. Недарма генерал В. Петрів неодноразово наголошував саме на користі та важливості українських військових традицій²³.

На нашу думку, у ситуаціях нестандартних чи ризикованих людина найбільше може проявити ініціативу та власний хист, схильність до воєнного мистецтва. Спробуємо проілюструвати ці спостереження, спираючись на праці Всеволода Петріва. Наприклад, події, що сталися біля населеного пункту Пісочне, у Білорусі. Тоді, на Різдво, полк уникнув оточення та роззброєння, переправився через р. Німан і рушив лісовими стежками в напрямку УНР²⁴. Помітно одразу декілька важливих передумов успішності наведених дій. Для початку, завдяки якісній розвідці було відомо про плани ворога, що допомогло сформулювати не лише уявлення про дії противника, але й доцільні контр-заходи. Відповідно, щоб уникнути оточення, українці вирішили прориватися непомітно, скориставшись святкуванням Різдва, і для цього обрали не найбільш зручні дороги чи залізницю, а пішли навпростець через ліси, із форсуванням річки. У такий спосіб вдалося заплутати противника й ускладнити переслідування. Варто вказати на парадоксальну логіку на війні, коли, здавалося б, не найкраще рішення привело до кращого результату, ніж бої з ворогом. На цьому аспекті зокрема наголошував воєнний теоретик Е. Люттвак, який описував це у праці

¹⁸ Войцехівська І. Географія джерельної бази до вивчення життєвого шляху... С. 218.

¹⁹ Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки... С. 334.

²⁰ Гриневич Я. Всеволод Петрів. С. 3.

²¹ Голубко В. Полководці Симона Петлюри. С. 98.

²² Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки... С. 334–335.

²³ Сергійчук В. Своєї честі не віддав нікому. Військово-історичні праці. Спомини. Київ: Українська Видавнича Спілка, 2002. С. 34.

²⁴ Петрів В. Спомини з часів української революції (1917–1921). Ч. 1. С. 60–63.

«Стратегія: логіка війни та миру»²⁵. До того ж вирішувалось більш важливе завдання, яке полягало в підході й діяльності вже на території України більшими підрозділами.

Узагалі, вміння якісно уникати зіткнення з противником для збереження сил і подальшого їхнього ефективнішого використання, неодноразово застосовувалося українськими військами. Цікаво, що ця тактика передбачала не лише маневр, але й складну систему додаткових заходів. Частина з них становила основу бойових дій підрозділу «лавою» – тактика, яку активно застосовували і вдосконалювали українські козаки ще на поч. ХХ ст.²⁶ Опис подібних дій знаходимо в спогадах генерала, коли його загін вів бої біля річки Хорол, і хоч В. Петрів називав ті дії «комбінованим боем», але наголошував, що така тактика «...заховалась у бувшій російській кінноті, головно в козацтва».²⁷ Такий підхід засвідчував не лише обізнаність із військовою спадщиною предків – козаків, але й уміння пристосуватися до нових умов на полі битви, діяти якісніше, гнучкіше, адаптуючись протидіяти конкретному противнику. Відтак ми помічаємо одну з особливих рис українського воєнного мистецтва, що діяла як на глобальному рівні, стратегічному, так і на нижчих рівнях, зокрема тактичному.

Окремо вважимо на принцип «гнучкості» в налагодженні стосунків із українцями, які входили до різних повстанських загонів і часто були під впливом ворожої пропаганди (переважно більшовицької). Зокрема В. Петрів наводив приклади розмови, а відтак зміни поглядів партизанів Баса²⁸ і «Червоних козаків» на Полтавщині²⁹, які посприяли переходу значної частини згаданих формувань на бік УНР. Звичайно ці дії були доповнені успіхом воєнних операцій та проведенням додаткової підготовчої й організаційної роботи.

«Гнучкість» у пристосуванні до воєнних викликів дуже активно проявлялась у здатності адаптуватись до нових реалій, використовуючи знані засоби й навички у нових обставинах. Неодноразово на перевазі українських військ порівняно з іншими арміями, зокрема австрійською та німецькою, у цьому аспекті наголошував і автор «Споминів...». Про це свідчить два яскравих випадки: нерішучі дії німецьких військ під час проведення наступу за річкою Сулою, що обмежувало ймовірність успішної кампанії; чи зволікання через очікування підтримки від інших підрозділів, що загальмувало розгром супротивника та сприяло його організованому відступу біля Полтави³⁰. Через це було згаано можливість досягнення кращих результатів на полі бою та більших втрат у противника. Тож ще одна з важливих рис воєнного мистецтва, яку активно використовували українські сили, – рішучість, ініціативність.

Адже діючи активно, можна нав'язувати противнику умови, сприятливіші для нас, бо ворог змушений буде лише реагувати. Відтак простіше спрогнозувати його дії й застосувати додаткові механізми для досягнення перемоги. Такий підхід до справи певним чином схожий із принципами, що описував К. Клаузевіц, як прагнення досягнути позитивних цілей на війні³¹. До того ж рішучі дії можуть привести і до повної неможливості ворога чинити опір, що сприятиме швидшому досягненню перемоги.

Важливе місце (одне з ключових на війні) посідає здатність перехитрувати противника, заскочити зненацька, обдурити. Недарма ще від часів Стародавньої Греції у військово-му мистецтві дуже цінувалася така риса як «хитромудрість». Зокрема в одному з найдавніших епосів таку якість приписували Одиссею, який керував бойовими діями біля Трої та був дотичним до побудови й використання «троянського коня», а також застосовував низку інших прийомів³².

Звичайно, в українському воєнному мистецтві також часто вдавалися до хитрощів або стратегем. Про це неодноразово згадував і В. Петрів. Так, в описі звільнення Полтави зафіксовано, що українські війська обійшли підготовлені оборонні рубежі через незручну яристу місцевість і зайшли до міста з несподіваного боку³³. Тобто тут хитрість поєдналася з особливою, парадоксальною логікою війни. Також вони налякали більшовицькі підрозділи біля Селешчини – Карлівки (українці передавали хибну інформацію про значну пере-

²⁵ Luttwak E. Strategy: The logic of war and peace, revised and enlarged edition. Belknap press: An Imprint of Harvard University Press, 2002. 320. p.

²⁶ Задунайський В. Бойове мистецтво та військова спадщина українських козаків в кінці ХІХ – на початку ХХІ ст. Донецьк: Норд-Прес–ДонНУ, 2006. С. 120–122.

²⁷ Петрів В. Споми́ни з часів української революції (1917–1921). Ч. 2. С. 149–150.

²⁸ Там само. С. 162–164, 168–169.

²⁹ Там само. С. 173–174.

³⁰ Там само. С. 132, 183–184.

³¹ von Clausewitz C. On War [Vom Kriege] / Ed. and trans. by Howard M. and Paret P., comm. by Brodie B. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1989 [1832–1834]. P. 98.

³² Гомер. Одиссея / Пер. із старогрецької Тен Б. Харків: Фоліо, 2002. 574 с.; Гомер. Іліада / Пер. із старогрецької Тен Б.; вступ. ст. і прим. А. Білецький. Харків: Фоліо, 2006. 414 с.

³³ Петрів В. Споми́ни з часів української революції (1917–1921). Ч. 2. С. 175–179.

вагу над противником, чим змусили його відступати без бою)³⁴. Ще одним із яскравих прикладів став прорив до Криму: підрозділи під керівництвом П. Болбочана видали себе за більшовиків і прорвались через добре захищений Сиваш (вузька і географічно складна для наступу місцевість)³⁵. Цікаво, що такі методи (військова хитрість «замилування очей») застосовували тоді й інші українські формування³⁶. Вище було перелічено особливо показові випадки значного чи навіть повного введення в оману противника, які допомогли вразити ворога. Тобто воєнні хитрощі найчастіше застосовували для ефективного використання сил і засобів, відтак досягнення результатів відбувалося з найменшими втратами. До того ж використання цих прийомів сприяло і зменшенню кількості необхідного озброєння, чи принаймні його економії.

У тогочасних умовах ведення війни українські війська часто опинялись у ситуації, коли через погане матеріально-технічне забезпечення бракувало багатьох елементів спорядження. Особливо ж не вистачало боеприпасів. Проте здатність вести відносно успішні бойові дії навіть за таких умов була притаманна українським підрозділам. Про це детально писав і Всеволод Петрів, вказавши на найбільшу нестачу набоїв під Солоницею, на р. Сула (Ромоданська операція), що, однак, не зупинило проведення й успішне завершення наступальних дій³⁷. За такої ситуації ведення боїв наражало війська на значний ризик. Проте все ґрунтувалося на доцільності проведення бойової діяльності й принципах воєнного мистецтва, що можна було б визначити як «прийнятний ризик».

Одним із найяскравіших епізодів, де знайшли вияв перелічені нами принципи, що наочно характеризували українське воєнне мистецтво революційного періоду, були бої на території Криму. Саме тоді полк ім. К. Гордієнка під керівництвом В. Петріва досить успішно діяв у повному оточенні (ворожі червоні загони більшовиків і недружньо налаштовані німецькі формування). Відтак українські підрозділи вдалися до воєнного мистецтва в дуже складних обставинах (браку боеприпасів, оточення). Незважаючи на це, вони змогли порозумітися з кримськими татарами, частина з яких приєдналася до українського загону, а також долучили підрозділ із колишніх полонених – турків³⁸. До того ж вдало провели переговори з моряками Чорноморського флоту, значна частина яких були українцями, що схвально поставилися до переходу на бік УНР³⁹. Помічаємо принцип «гнучкості». Також війська намагалися максимально скористатися ситуацією. Відтак виникли плани повного переведення боїв у гірську місцевість для кращих дій малими силами з можливістю захоплення Севастополя, флоту та подальших перемовин із німцями на сильних позиціях⁴⁰. Ще одна з важливих рис – «завзятість». Незважаючи на важкі умови ведення боїв, ризиковані плани й загальну авантюризм місії, яку на військових поклато вище керівництво, вони намагалися виконати поставлені завдання. При цьому бійці не спасували перед труднощами, а діяли рішуче та активно, шукаючи вихід зі скрутного становища.

Виказуючи ініціативу, вдаючись до низки військових хитрощів, гнучкості й рішучості, українські війська постійно намагалися використовувати існуючі можливості, сили та засоби максимально ефективно. Також одним із характерних принципів була дієвість. Вдале застосування попередніх прийомів й уникнення чи мінімізація затримок у проведенні військових дій (фактично мова йде про зменшення «тертя» на війні, вдало описане ще К. Клаузевіцем⁴¹) сприяли швидшому досягненню результатів і створювали менше можливостей для противника перешкоджати реалізації планів наших військ.

Отже, завдяки спогадам Всеволода Петрова і його науковому доробку ми мали змогу виокремити певні важливі елементи українського воєнного мистецтва, що застосовувались у часи Української революції. Було завважено, що генерал приділяв значну увагу національній військовій спадщині. До того ж особливо виразно помітне його прагнення на практиці застосувати переваги українських збройних сил для перемоги над супротивником і згадки про дії інших українських загонів. Також ми відстежили, що використання стратегем стосовно особливостей українських військ часто сприяло досягненню кращих результатів. Українці важливо, що застосування одразу декількох елементів відбувалося в одному бойовому зіткненні, засвідчуючи високий рівень вправності й полководського хисту. Відтак серед важливих принципів, які застосовували українські сили протягом

³⁴ Петрів В. Споми́ни з часів української революції (1917–1921). Ч. 3. С. 23–25.

³⁵ Петрів В. Споми́ни з часів української революції (1917–1921). Ч. 3. С. 72, 75.

³⁶ Задунайський В. Військові хитрощі кубанських козаків... С. 124–131; Задунайський В. Військова хитрість «замилити очі» козаків-повстанців на Тамані та махновців на Катеринославщині в 1918 р. (за спогадами М. Гулого, Н. Махна і В. Білаша). *Україна у світовому історичному просторі*: зб. мат. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь. Маріуполь: МДУ, 2020. С. 8–13.

³⁷ Петрів В. Споми́ни з часів української революції (1917–1921). Ч. 2. С. 121, 123, 127, 129, 131–132.

³⁸ Петрів В. Споми́ни з часів української революції (1917–1921). Ч. 3. С. 94–95, 97–98, 100–101.

³⁹ Там само. С. 99.

⁴⁰ Там само. С. 104.

⁴¹ von Clausewitz C. On War [Vom Kriege]. P. 119.

Української революції, що відобразилися в працях В. Петріва, нам вдалось виокремити такі: «гнучкість», «рішучість», «ініціативність», «завзятість», а також значна схильність до активного застосування стратегем і прагнення перехитрити противника. Однак стаття не є повним дослідженням українського воєнного мистецтва 1917–1921 рр. і його висвітлення у працях генерала Всеволода Петріва, а радше зумовлює доцільність проведення подальших наукових студій.

References

- Holubko, V. (1997). *Armii Ukrainkoï Narodnoï Respubliky. 1917–1918: utvorennia ta borotba za derzhavu* [Army of the Ukrainian People's Republic. 1917–1918: formation and struggle for the state]. Lviv, Ukraine.
- Holubko, V. (2010). *Polkovodtsi Symona Petliury. Polshcha ta Ukraina v borotbi za nezalezhnist 1918–1920* [Simon Petliura's commanders. Poland and Ukraine in the struggle for independence in 1918–1920]. Warsaw, Poland.
- Krotofil, M. (2011). *Siły zbrojne Ukraińskiej Republiki Ludowej (listopad 1918 r. – grudzień 1919 r.)* [Armed forces of the Ukrainian People's Republic (November 1918 – December 1919)]. Kyiv, Ukraine.
- Luttwak, E. (2002). *Strategy: The Logic of War and Peace, Revised and Enlarged Edition*. Cambridge (Harvard), USA.
- Lytvyn, M., Naumenko, K. (2007). *Zbroini Syly Ukrainy I pol. XX st. Heneraly i admiraly* [The Armed Forces of Ukraine in the first half of the 20th c.: Generals and admirals]. Lviv, Kharkiv, Ukraine.
- Serhiichuk, V. (2008). *Ukrainski derzhavnyky: Vsevolod Petriv: pro zhyttia i diialnist heneral-khorun-zhoho Armii UNR* [Ukrainian statesmen: Vsevolod Petriv: about the life and work of the general-officer of the UNR Army]. Kyiv, Ukraine.
- Tkachuk, P. (2009). *Sukhoputni viiska Ukrainy doby revoliutsii 1917–1921 rr. Monohrafiia* [Land forces of Ukraine during the revolution of 1917–1921. Monograph]. Lviv, Ukraine.
- Tynchenko, Ya. (2007). *Ofiterskyi korpus Armii Ukrainkoï Narodnoï Respubliky (1917–1921)* [Officer corps of the Army of the Ukrainian National Republic]. Kyiv, Ukraine.
- Tynchenko, Ya. (2009). *Ukrainski zbroini syly: berezen 1917 – lystopad 1918 r.* [Ukrainian armed forces: March 1917 – November 1918]. Kyiv, Ukraine.
- Voitsekhivska, I. (2001). *Heohrafiia dzherelnoi bazy do vyvchennia zhyttievoho shliakhu viiskovoho ministra UHP Vsevoloda Petriava. Istoryko-heohrafichni doslidzhennia v Ukraini* [Geography of the source base for the study of the life path of the minister of military affairs of the Ukrainian National Republic Vsevolod Petriv. Historical and geographical studies in Ukraine].
- Zadunaiskyi, D. (2023). *Rol ukrainskykh viiskovykh tradytsii u voiennomu mystetstvi armii UNR za otsinkamy henerala Vsevoloda Petriava* [The role of Ukrainian military traditions in the military art of the UPR army according to general Vsevolod Petriv]. *Naukovi zoshyty istorychnoho fakultetu Lvivskoho univertsytetu – Scientific notebooks of the faculty of history of Lviv university*, 24, P. 348–358.
- Zadunaiskyi, V. (2006). *Boiove mystetstvo ta viiskova spadshchyna ukrainskykh kozakiv v kintsi XIX – na poch. XXI st.* [Martial arts and military heritage of the Ukrainian Cossacks in the late 19th – the early 21st c.]. Donetsk, Ukraine.
- Zadunaiskyi, V. (2019). *Viiskovi khytroshchi kubanskykh kozakiv pid chas antybilshovytskoho povstannia u Batalpashynskomu viddili vlitku 1918 r. za spohadamy A.H. Shkuro* [Military tricks of the Kuban Cossacks during the anti-Bolshevik uprising in the Batalpashyn department in the summer of 1918 according to the memoirs of A.G. Shkuro]. *Viiskovo-naukovyi visnyk – Military scientific bulletin*, 32, P. 121–134. Lviv, Ukraine.
- Zadunaiskyi, V. (2020). *Viiskova khytrist «zamylyty ochi» kozakiv-povstantsiv na Tamani ta makhnovtsiv na Katerynoslavshchyni v 1918 r. (za spohadamy M. Huloho, N. Makhna i V. Bilasha)* [Military trick to «wash the eyes» of Cossack rebels in Taman and Makhnovists in Katerynoslav region in 1918 (based on the memoirs of M. Hulohy, N. Makhno and V. Bilash)]. Mariupol, Ukraine.
- Zadunaiskyi, D. (2022). *Ohliad ukrainskoho viiskovoho mystetstva periodu Vyzvolnykh zmahan 1917–1921 rr. u pratsiakh henerala M. Kapustianskoho* [Review of Ukrainian military art of the period of the Liberation struggle of 1917–1921 in the works of general M. Kapustianskyi]. *Viiskovo-naukovyi visnyk – Military scientific bulletin*, 38, P. 54–64. Lviv, Ukraine

Задунайський Данило Вадимович – магістр історії, аспірант кафедри історичного краєзнавства, Львівський національний університет ім. І. Франка (вул. Університетська, 1, Львів, Львівська область, Україна, 79000).

Zadunaiskyi Danylo – master of history, PhD student on the department of local history, I. Franko National university of Lviv (1 Universitetska Str., Lviv, Lviv oblast, Ukraine, 79000). E-mail: zadunayets@gmail.com

FROM PRACTICE TO THEORY: THE PRINCIPLES OF UKRAINIAN MILITARY ART OF 1917–1918 IN THE WORKS OF GENERAL VSEVOLOD PETRIV

The purpose of the article is to reveal the principles and main features of Ukrainian military art, recorded in the works of V.M. Petriv. Historical, analytical, problem-chronological, induction, and deduction methods were actively used among the research methods. The novelty lies in the fact that we conducted an analysis of the theoretical work of general V. Petriv in the context of how Ukrainian troops applied specific

principles of military art during the Ukrainian revolution. **Conclusions.** We have noticed the important role of the national military heritage. The general paid considerable attention to how Ukrainian military art was used in various military operations. His desire to apply the existing advantages of the Ukrainian armed forces in practice to defeat the enemy, was especially clearly noticed. Similar references can be seen in the description of actions of other Ukrainian units. We also observed that the use of different stratagems helped to achieve better results. It is very important that the use of several methods took place in one combat encounter and it testified to the high level of skill of the military leaders. Accordingly, among the special principles used by the Ukrainian forces during the Ukrainian revolution, and which were reflected in the works of V. Petriv, we were able to single out the following: «flexibility», «determination», «initiative», «perseverance», as well as a significant tendency to using stratagems.

Key words: Vsevolod Petriv, ukrainian military art, Army of the Ukrainian National Republic, Ukrainian revolution, Cossacks, stratagems, tactics, strategy.

Дата подання: 6 червня 2024 р.

Дата затвердження до друку: 12 жовтня 2024 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Задунайський, Д. Від практики до теорії: принципи українського воєнного мистецтва 1917–1918 рр. у працях генерала Всеволода Петріва. *Сіверянський літопис*. 2024. № 5. С. 168–174. DOI: 10.58407/litopis.240519.

Цитування за стандартом APA

Zadunaiskyi, D. (2024). Vid praktyky do teorii: pryntsypy ukrainskoho voiennoho mystetstva 1917–1918 rr. u pratsiakh henerala Vsevoloda Petryva [From practice to theory: the principles of Ukrainian military art of 1917–1918 in the works of general Vsevolod Petriv]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 5, P. 168–174. DOI: 10.58407/litopis.240519.

